

Educació i Cultura
(UIB) núm. 7 1989

**ELS SERVEIS DE PRÉSTEC
D'OBJECTES DELS MUSEUS
BRITÀNICS A FINAL DEL SEGLE XIX:
UN INTENT PIONER D'EDUCACIÓ EN
EL MUSEU**

M. Immaculada Pastor i Homs

La creació de departaments educatius als museus és un fenomen típic dels anys seixanta i setanta a la majoria de països europeus,¹ amb algunes excepcions, com el nostre, on no es comencen a posar en marxa fins ben al final de la dècada dels setanta i començament de la dels vuitanta. A d'altres, en canvi, ja s'havien iniciat experiències educatives a museus des de bastants anys enrera i existien serveis i departaments consolidats, a vegades, com a casos aïllats,² i d'altres com a resultat d'un procés general i continuat. En aquest segon cas es troba la Gran Bretanya, on les figures dels museum education officers eren ben habituals i reconegudes a molts museus a mitjans de segle.³ Però la història dels

serveis educatius britànics començà més prest: el primer de tots es creà a Liverpool i comptava amb un servei de préstec d'objectes. Segons Victoria Airey, això succeí l'any 1872,⁴ encara que Graham Carter data l'establiment del dit servei, anomenat The Circulating School Museum, a l'any 1884, gràcies, segons conta, a la visió d'un inspector de Ciències, Mr. Hewitt (la col·lecció de préstec del museu era totalment de Ciències Naturals), adscrit al Liverpool Board Schools, el qual proposà al museu de la ciutat la formació d'una col·lecció d'objectes seleccionats per deixar en préstec a les escoles primàries per ajudar en les lliçons de Ciències Naturals.⁵ A continuació d'aquesta iniciativa, el Sheffield Museum també organitzà un servei de préstec a les escoles l'any 1891.⁶

Les visites dels escolars als museus començaren els anys 1894-95 coincidint amb l'obertura del Haslemere Educational Museum, i aquest impuls es degué, segons Graham Carter, a les noves instruccions donades a les escoles segons les quals "*visits paid during school hours under proper guidance to Museums, Art Galleries and other Institutions of educational value approved by the Department may be reckoned as attendances...*",⁷ sempre que, continuava, les visites no excedissin el nombre de vint per alumne/any escolar i fossin aprovades per l'inspector.

Entre 1901 i 1914, el Leeds Museum introduí un "servei escolar", i el 1902 el Manchester Museum posà un mestre especial per treballar amb els infants que acudien al museu. El Horniman Museum designà un "*guide lecturer*" l'any 1904 durant tres dies per setmana, un dels quals es destinava a treballar amb els mestres. El mateix museu també elaborà uns fulls didàctics sobre tres temes, que es distribuïen entre els joves visitants, l'any 1908. Els següents museus britànics que introduïren "serveis escolars" foren els de Newport (1912), Manchester (1915) i Norwich (1916).⁸

El període que seguí la guerra de 1914-1918 va ser fructífer en publicacions i informes diversos relatius als museus i galeries d'art en general, dels quals no estava exempta la qüestió educativa. No pretenem fer una relació exhaustiva d'aquests informes, sinó tan sols una breu referència als més significatius des del punt de vista educatiu que ens

ocupa.⁹ Començarem per l'informe sobre biblioteques i museus, elaborat l'any 1919 per la Commission on Adult Education, en el qual es proposava que qualsevol pla educatiu per a un àrea local hauria d'incloure el programa del seu museu i biblioteca i, a més, es considerava convenient que fossin les autoritats educatives locals les que s'encarregassin de l'administració dels museus i biblioteques per assegurar la més estreta relació entre les activitats de les escoles i les de les esmentades institucions. L'oposició de l'Associació de Museus a aquesta transferència fou, no obstant això, forta i no es portà a terme. De manera que l'any 1928, Sir Henry Miers, autor d'un altre informe sobre els museus britànics, a excepció dels museus nacionals, deixà sentir la seva veu per criticar el pobre paper dins la comunitat que havien tingut els museus per despertar l'entusiasme del públic i recomanava que "*Both curators and governing bodies should use their imagination and do everything possible to break the hampering shackle of the museum tradition, and keep in view the single aim that their particular museum shall be of real value to the community*".¹⁰ Un any després (1929), l'Association of Education Committees declarà, davant una Comissió Reial sobre Museus Nacionals, que moltes institucions provincials no complien la finalitat per a la qual havien estat creades i que, podrien igual que les biblioteques públiques, necessitar una relació més estreta amb les autoritats educatives locals.

Mr. S. F. Markham elaborà l'any 1938 un detallat informe, considerat dels més importants a la Gran Bretanya, en el qual féu una sèrie de recomanacions que incloïen "*a wish for action to ensure that the educational function of museums be developed; included in this function would be museum visits, loan collections to schools, and the establishment of schools museums*",¹¹ ja que, en paraules de Markham, "*...the criterion of the value of their usefulness to the community is mainly, if not wholly education*".¹² A l'igual que el seu antecessor, Miers, també reivindicà que les autoritats educatives locals es fessin càrrec dels museus.

En el període d'entreguerres, al qual hem fet referència a causa de l'aparició d'interessants estudis sobre la situació i les necessitats dels museus, continuaren establint-se departaments educatius, que, al llarg

dels anys trenta, passaren de vuit a quinze.¹³ D'entre aquests, destacarem el cas del Leicester Museum, que, l'any 1931, contractà Ruth Weston com a "Schools Museum Officer", amb què es donà la circumstància que aquest era el primer contracte "a jornada completa" que es feia dins el camp de l'educació en el museu. El segon cas es produí a Derbyshire, gràcies al suport del Derbyshire County Education Committee. Altres serveis educatius s'establiren al llarg de la dècada a Reading (1930), Geffrye, Horniman, Letchworth (1935) i Luton (1936).

A partir de la segona guerra mundial continuà el ràpid creixement del nombre de departaments educatius repartits per tot el país. L'any 1951 aparegué un nou informe sobre museus i biblioteques a Escòcia, entre les recomanacions del qual hi havia el suggeriment que "*a museum service should cater for students of all ages and its scheme should provide for loan collections to schools, museum visits, visits to places of historic, geographical or industrial interest*".¹⁴ Al mateix temps, i atès el caràcter essencialment educatiu del museu, encoratjava les autoritats educatives responsables a "*(to) run such services, so that they may play a more important part in the educational provision of the area, particularly through the proposed education museum service*".¹⁵

Cinc anys després, el 1956, un grup de treball nomenat pel National Institute of Adult Education publicà un informe en el qual es repetia, una vegada més, la necessitat d'establir nexes d'unió més estrets entre museus i educació. A l'esmentat informe també s'apuntava la dificultat que oferien els museus per desenvolupar una tasca educativa adreçada als adults, per la qual cosa consideraren que es feia necessari aconseguir

"suitable teaching accomodation, together with some form of refreshment facility; (...) flexible opening hours of museums; the availability of staff qualified, or able to undertake educational work with adults; the need for exhibits to be both viewed and handled, where possible".¹⁶

L'any 1963, la Standing Commission on Museums and Galleries publicà els resultats d'un estudi sobre els museus provincials. Entre les seves propostes figurava el suggeriment que els serveis educatius dels museus s'establissin a nivell nacional i que els serveis de préstec s'introduïssin dins les àrees rurals.¹⁷ Segons Victoria Airey, aquest informe influí natablement en l'allau de nous departaments educatius que començaren a funcionar durant els anys seixanta.¹⁸

Menció especial mereix els anys posteriors a la segona guerra mundial, concretament a partir de l'any 1948, el paper de l'anomenat en els seus inicis Group for Children's Activities in Museums.¹⁹ Aquest grup sorgí gràcies a la iniciativa dels membres del comitè provisional de la Children's Subject Section de l'ICOM (International Council of Museums), reunit a Londres l'any 1948. D'aquesta reunió sortí un grup de persones que treballaven als principals departaments d'educació existents aleshores a la Gran Bretanya, les quals formaren el nucli del que es convertiria en el Group for Children's Activities in Museums. Entre els anys 1948 i 1953 el Grup tingué una presència limitada a Londres i fén reunions anuals en les quals es discutien durant un dia sencer els problemes relatius al funcionament dels serveis educatius als museus. Les reunions eren obertes a tothom interessat, i, entre personal dels museus i dels distints sectors educatius, hi assistien entre unes setanta o vuitanta persones a cada una. Entre els serveis que oferia el Grup aquests primers anys, podem mencionar una revista informativa que es distribuïa entre els seus membres, així com una bibliografia bastant completa per a l'ús d'aquells que treballaven en el camp de l'educació en el museu, tant com a proveïdors com d'usuaris. Després d'una sèrie d'intents frustrats, el Grup es constituí de forma definitiva l'any 1953, quan s'aprovaren, en una reunió general, els estatuts que fixaven com a objectius de l'associació

*"to promote and coordinate interest in, and information about, educational work with children and young persons in Museums and Art Galleries"*²⁰

L'any 1956 es decidí que els membres del Grup pagassin una petita quota anual, ja que, exceptuant una subvenció de l'Associació de Museus, no es tenia cap font de finançament i les despeses augmentaven. Les subscripcions, com a conseqüència d'això, davallaren, però, en canvi, B. Winstanley comenta que *"the membership consisted almost entirely of individuals actively engaged in full-time work in museum education services"*; ²¹ aquesta circumstància, segons l'esmentada autora, tingué, per una part, un efecte positiu pel que fa a la clarificació d'objectius i potencials, però per l'altra suposava el perill de la manca de contacte amb els usuaris dels serveis, perill que els membres del Grup es proposaren evitar iniciant una acció amb la doble finalitat de *"furthering the development of educational services in museums and encouraging educationalist to make full and proper use of museums and art galleries"*. ²²

Al contrari del que havia succeït els primers anys, les reunions anuals del Grup es feren a distints llocs del país; a més, a partir de l'any 1957, començaren a tenir lloc les anomenades "conferències de primavera", que es realitzaven a museus elegits per la qualitat dels seus serveis educatius, de les quals afirma Barbara Winstanley que *"are surely among the most valuable activities ever undertaken by the group"*. ²³ La primera, que tingué lloc, com hem dit, l'any 1957, es portà a terme a Glasgow, i se'n feren d'altres a Cardiff, Sheffield, Manchester, Reading, Dundee i Greenwich. Una altra de les iniciatives del Grup que consideram d'interès fou la confecció d'un "Registre dels Serveis educatius dels Museus", ²⁴ que es va completar l'any 1959 i incloïa una llista dels museus que gaudien d'un servei d'educació amb una persona contractada a jornada completa com a mínim. L'any 1963 aquest registre, ampliat i millorat, va donar lloc a una publicació de l'Associació de Museus, àmpliament difosa. S'hi registraven trenta-quatre serveis educatius repartits per tot el país, però hem de tenir en compte que sols es mencionaven aquells que gaudien de personal qualificat treballant a jornada completa, en un intent de reconèixer solament els serveis que posseïen un nivell més alt. ²⁵ Per aquest temps, el Grup havia adquirit un prestigi reconegut dins el seu àmbit i les seves opinions eren tingudes en

compte per les autoritats responsables. Fou aleshores quan semblà que el títol de Group for Children's Activities in Museums ja no responia a la realitat d'uns professionals que havien assolit plena consciència del seu paper i, per això, a la 11. Assemblea General de, 1963, es decidí canviar el títol pel de Group for Educational Services in Museums (GESM), de manera que es tancava una primera etapa dins la vida del Grup, que continua treballant en l'actualitat.

Pel que fa a la història dels serveis educatius britànics els darrers vint-i-cinc anys, ja hem dit abans que, a la dècada dels seixanta, s'experimentà un gran impuls en la creació de nous serveis educatius als museus. Les paraules de l'informe de la Standing Commission on Museums and Galleries, ja citat, suposaren un fort revulsiu:

*"It seems to us impossible to over-estimate the importance to future generations of teaching children the use and significance of museum objects, and we urge those local authorities who have not yet developed, or assisted museums in their areas to develop a school museum service to do so without delay; and especially to provide a loan service in all rural areas".*²⁶

Al registre del GESM elaborat l'any 1967 amb uns criteris semblants a l'anterior edició de 1963, figuraven ja quaranta-vuit serveis educatius,²⁷ de manera que, sols en tres anys, se n'havien creat catorze de nous.

Respecte a quines eren les principals activitats portades a terme pels esmentats serveis, ens diu Victoria Airey que

*"loan and lecture services feature prominently as the main activities, and some museums also offer leisure and Saturday activities for Children, e. g. British Museum (Natural History) and the Geffrye Museum. Others specifically mention their advisory services for teachers, e. g., the Victoria and Albert Museum, National Maritime Museum, and Bristol".*²⁸

En general, durant tots els anys seixanta, el treball dels departaments educatius es concentrava en els nins, mestres i escoles, per a les quals s'organitzaren serveis de préstec de materials.²⁹ Però, a mesura que els anys passaven i més departaments s'establien, començà a prendre força la idea que el potencial educatiu del museu s'havia d'obrir a tothom, i no sols limitar-se al públic escolar. Així, els departaments educatius més recents, com el d'Oxford, obert l'any 1966, integraren dins el seu programa, a més de les activitats tradicionals, la realització de cursos per a mestres en exercici per tal d'ajudar-los a prendre consciència i a saber fer un ús apropiat dels recursos del museu; també s'organitzaren activitats per a adults, famílies, pensionistes i altres grups.

A les darreries dels anys seixanta i començament dels setanta s'experimentaren a la Gran Bretanya una sèrie de canvis importants en el terreny educatiu: el creixement dels Teacher's Centres i altres serveis educatius de suport, l'establiment de la Open University i de les estacions de radio locals de la BBC, entre altres. També cal destacar l'aparició dels corrents ecologistes i de la conservació ambiental, que tingueren el seu important reflexe en l'educació i es traduïren en la creació d'organismes especialment dedicats al desenvolupament de l'educació ambiental.³⁰ Tots aquests fets influïren en la trajectòria educativa dels departaments d'educació, de tal manera que, avui en dia, "*Links with many environmental organisations and field centres are an important part of museum education work*".³¹

El nombre de publicacions i informes sobre educació en el museu tingué un ràpid procés d'expansió al llarg de la dècada dels setanta, així mateix es va notar un ràpid desenvolupament dels serveis educatius dins els grans museus nacionals,³² i no únicament en aquells departaments de llarga trajectòria i ben establerta reputació, com els del Victoria and Albert Museum, Science Museum, British Museum (Natural History) i el National Maritime Museum, sinó també en els de la Tate Gallery, National Portrait Gallery, British Museum i National Army Museum, entre altres. La reorganització del British Committee de l'ICOM l'any

1973 suposà un fort impuls a l'educació en el museu a la Gran Bretanya i donà ocasió a l'increment de contactes i relacions internacionals.

S'organitzaren en aquesta època una serie de cursos de perfeccionament per al professorat, en col.laboració amb el DES (Department of Education and Science), que es feren a Londres, i que, segons Victoria Airey, foren una gran oportunitat de fomentar el diàleg entre mestres, conservadors i educadors de museus.

Avui en dia, l'organització de cursos per a professors és una pràctica habitual a molts museus i respon a una autèntica demanda per part d'aquests. En conjunt, podem afirmar que els darrers vint anys han suposat un gran desenvolupament de l'educació en el museu a la Gran Bretanya, que, en l'actualitat compta amb departaments educatius establerts a la gran majoria de museus del país i avança cap a la seva consolidació i creixent professionalització.³³

NOTES BIBLIOGRÀFIQUES

1. Olofsson, U. K., *Museums and Children*, UNESCO, Paris 1979.

2. Per exemple, a Bèlgica, un informe fet l'any 1971 per la Comissió belga per a l'educació i l'acció cultural (CECA) sobre els serveis educatius existents en els museus del país descobrí que, a la majoria, aquests serveis anaven a càrrec del director o un conservador amb dedicació completa. En canvi, als Musées Royaux d'Art et d'Histoire de Brussel·les comptaven, des de l'any 1922, amb un servei educatiu amb personal propi, que era ja de sis persones l'any 1965.

Destree-Heymans, T., "Belgium", a *Museums and Children*, op. cit., pàg. 41-42.

3. Airey, V., "United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland", a *Museums and Children*, op. cit., pàg. 145.

4. *Ibidem*, pàg. 144.

5. Carter, G., "Editorial", *Journal of Education in Museums*, núm. 1, setembre de 1980, pàg. 4.

6. *Ibidem*, pàg. 4.

7. *Ibidem*, pàg. 5. L'autor cita el text del nou "Day School Code", promulgat en aquests anys.

8. Les dades aportades al paràgraf anterior corresponents als anys 1901-1916 són extretes de l'"Editorial" citat de G. Carter, *op. cit.*, pàg. 5.

9. On es pot trobar una anàlisi completa de la literatura museològica d'aquest període i d'altres de posteriors, especialment pel que fa als informes d'entitats oficials, és al llibre següent: Chadwick, A. F., *The Role of the Museum and Art Gallery in Community Education*, (cap. 2, "A review of relevant literature in the United Kingdom"), University of Nottingham 1980, pàg. 13-21.

10. *Ibidem*, pàg. 13. La cita correspon a: Miers, H. *A Report on the Public Museums of the British Isles*, Edinburgh, 1982, pàg. 4.

11. *Ibidem*, pàg. 14. La citació correspon a: Department of Education and Science, *Provincial Museums and Galleries*, HMSO, 1973, pàg. 80.

12. Markham, S. F., *A Report on the Museums and Art Galleries of the British Isles*, Edimburg 1983, pàg. 27.

13. Carter, G., "Editorial", *Journal of Education in Museums*, *op. cit.*, pàg. 5.

14. Advisory Council on Education in Scotland, *Libraries, Museums and Art Galleries*, Edinburgh 1951, pàg. 119-120.

Citat a CHADWICK, A. F., *op. cit.*, pàg. 14.

15. *Ibidem*, pàg. 120.

16. Niae Report, *Museums and Adult Education*, London 1956, pàg. 50-51.

17. The Estanding Commission on Museums and Galleries, *Survey of Provincial Museums and Art Galleries*, HMSO, 1963.

18. Airey, V., "United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland", *Museums and Children*, *op. cit.*, pàg. 144.

19. Winstanley, B., "Museum Education 1948-1963", *Journal of Education in Museums*, núm 1, setembre de 1980, pàg. 6-9.

En aquest article, Barbara Winstanley, que fou secretària honorària del Group for Children's Activities in Museums durant 1955-59, relata de manera detallada els inicis i la trajectòria de l'esmentat grup, de gran importància dins la història de l'educació en el museu a la Gran Bretanya.

20. *Ibidem*, pàg. 7.

21. *Ibidem*, pàg. 8.

22. *Ibidem*, pàg. 8.

23. *Ibidem*, pàg. 8.

24. Volem fer resaltar que aquesta activitat ha tingut continuïtat fins a l'actualitat, gràcies a la qual cosa avui es compta a la Gran Bretanya amb una detallada informació dels serveis educatius existents al país, tan quantitativa com qualitativament.

25. Airey, V., "The past twenty years", *Journal of Education in Museums*, núm 1, setembre de 1980, GESM, pàg. 11.

26. The Standing Commission on Museums and Galleries, *Survey of Provincial Museums and Galleries*, *op. cit.*

27. Museums Association, *Museum School Services*, London, Museums Association prepared by the Group for Educational Services in Museums, 1967.

28. Airey, V. "The past twenty years", *Journal of Education in Museums*, *op. cit.*, pàg. 11.

29. Sobre el tema dels "serveis de préstec", cal destacar les publicacions aparegudes aquests anys. El 1962 aparegué un *Index of Models and Other Teaching Aids* i el 1967, Derek Hilton, del Nottinghamshire Service, proposà un "Group Purchasing Scheme", que continuà els primers anys setanta. A més, s'organitzaren nombrosos encontres i conferències sobre el tema.

Per a més informació, vegeu Airey, V., "The past twenty years", *op. cit.*

30. *Ibidem*, pàg. 12.

Entre els organismes creats aquests anys podem mencionar el Countryside Education Trust, així com un "Education officer" per a la divisió de monuments antics del Department of the Environment i un altre, per al National Trust. Igualment, cal esmentar el nombre creixent de Urban Studies Center arreu del país. *Ibidem*, pàg. 12.

31. *Ibidem*, pàg. 12.

32. *Ibidem*, pàg. 12.

33. Hooper-Greenhil, E., "Museum Education Comes of Age", *Journal of Education in Museums*, estiu de 1987, pàg. 6-8.